

■ Michal STEHLÍK

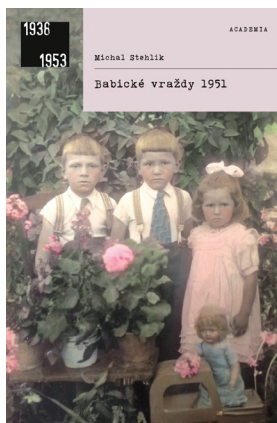
Babické vraždy 1951

Academia, Praha 2016, 256 s.

Je pozdě večer, kolem půl jedenácté, v babické škole se ale ještě svítí. V improvizované kanceláři místního národního výboru (MNV) sedí čtyři muži. Dohadují se o výšce dodávek obilí, nadchází čas žní. Všichni čtyři jsou členy komunistické strany. Starosta Tomáš Kuchtík, jeho zástupce Josef Roupec a další členové MNV Bohumír Netolička a František Bláha. Za pár chvil budou tři z nich mrtví, čtvrtý přežije s vážným zraněním.

K babické škole se mezitím blíží jiná čtveřice mužů. Vede je muž s ryšavými vousy. Všichni jsou ozbrojeni. Dva jdou hlídat ke vchodu, další dva vstupují dovnitř a rozrážejí dveře do osvětlené místnosti. Debatující za stolem vyděšeně zírají do hlavních automatické pistole a samopalu.

„Ruče vzhůru!“ řve muž s ryšavou bradkou. S několikátýdenním strništěm na tváři vypadá divoce. „Máte zbraně?“ zařve opět na sedící muže. „Nemáme. Co se děje, co chcete?“ ptá se František Bláha, teď už s rukama nad hlavou. Útočník ho namísto odpovědi kopne do nohou. „Ani ty nemáš zbraň?“ obrátí se na předsedu MNV Kuchtíka. Když se mu i od něj dostane negativní odpovědi, vezme židli a praští ho s ní přes žebra. Pak rozbije lampičku o skříň. „Kdo udal faráře Drbolu?“ Po další záporné odpovědi dochází dvěma ozbrojeným mužům trpělivost. Všechny čtyři místní komunisty vyhánějí na chodbu ke schodišti a rozkazují jim, ať se otočí zády. Postupně musí nahlásit svá jména a poté znovu odpovědět na otázku: „Kdo udal faráře?“ Opět jen zopakují, že nevědí. „Kdo je tu předseda MNV?“ vykřikne ryšavec. Když se Tomáš Kuchtík na další rozkaz otočí k ozbrojenému muži, zazní výstřel. První mrtvý padá k zemi. Hned na to zazní další výstřely. Na zem se zhroutí Josef Roupec a Bohumír Netolička. František Bláha je raněn do zad, vyběhne ještě nahoru po schodech k oknu, kde s výkřikem „Ježíš Maria Josefi!“ padá na podlahu.

Tak 2. července 1951 vyvrcholily události, které se v komunistických análech i obecném povědomí vžily jako „babické vraždy“. Reakce komunistického režimu byla nelitostná a monstrózní. Nasazena byla nejdříve policie a armáda, později komunističtí prokurátoři a soudci, nakonec i kat. V případě Babice bylo zahájeno 15 vykonstruovaných soudních procesů, během nichž bylo odsouzeno 107 osob, z toho 11 bylo oběšeno, další byly odsouzeny dohromady na více než 1375 let odnětí svobody.

O případu už bylo napsáno několik odborných knih a studií – například výborná kniha *Mlynáři od Babic* Ludka Navary a Miroslava Kasáčka – přesto kolem něj zůstávalo mnoho nejasností. Například kdo v babické škole vlastně střílel? A jaká byla role hybatele celého dění Ladislava Malého? Někteří pamětníci se domnívali, že mohl pracovat ve službách StB a že šlo od začátku o provokaci. Historik Michal Stehlík však ve své knize *Babické vraždy 1951* tuto verzi i několik dalších omylů vyvrací. Rekonstruuje celý případ téměř den po dni včetně mnoha zdánlivě nepodstatných detailů, kterými čtenáře vtahuje zpět do oněch dramatických událostí. Činí tak s odstupem a věcným tónem, takže text nezatěžuje hodnotícími soudy. Odkazuje k tomu i dvojsmyslný titul jeho knihy. Mezi oběti tzv. babických vražd totiž můžeme počítat jak zastřelené komunistické funkcionáře, tak nevinné lidi, které komunistická

justice obvinila a popravila na základě falešných nebo vykonstruovaných obvinění.

Autor začíná své vyprávění krátce po válce, což se pro pochopení příběhu ukazuje jako podstatné. Na Vysočině byl totiž poměrně silný protinacistický odboj, mezi lidmi zůstalo mnoho zbraní a po komunistickém převratu tam mezi mnoha lidmi přetrvával pocit nespravedlnosti a nedůvěry k novému státnímu zřízení. V dubnu 1951 byli zatčeni členové místní odbojové skupiny Gustava Smetany, a to kvůli konfidentovi StB, který se mezi odpůrce komunistického režimu infiltroval.

A do takového kraje a nálady přichází podivný hrdina Ladislav Malý. Tvrdí o sobě, že je vycvičeným agentem americké rozvědky CIC. Jeho úkolem je prý zorganizovat protikomunistický odboj a připravit jej na další válku. Jeho historky vzbuzují od první chvíle pochybnosti, ostatně vrací se do rodného kraje, kde ho znají jako muže, který opustil svou manželku a malé dítě. Přesto se Malému po pár týdnech podaří sehnat první zbraně a získává i první spolupracovníky.

Michal Stehlík poutavě rekonstruuje jeho psychologický profil. Ladislav Malý vyvstává ve vzpomínkách pamětníků jako dobrodruh s psychopatickými rysy. Strídá vztahy, nezřízeně pije, vymýšlí si nebo spíše bájí o své činnosti v americkém výcvikovém táboře i o svém úkolu, se kterým údajně přešel přes hranici. U CIC totiž nepracoval jako agent, měl za úkol vyplácet odměny lidem, kteří pro ni pracovali, ty však zpronevěřil. Šlo o více než pět tisíc šilinků. V Rakousku mu hrozilo trestní stíhání, proto se ilegálně vrátil do Československa. To však nikdo z těch, kdo mu poskytli nocleh nebo jídlo, nemohl vědět. Napak ukradené peníze věrohodnost jeho příběhu poněkud napravovaly. Kde by jinak finance, které vyplácí svým spolupracovníkům, vzal?

Zároveň se dopouští několika podivných až směšných činů. Například hajnému Žákovu, který ho u sebe nechá přespat, ukradne kulovnici.

Manželům Němcovým, u nichž také stráví noc, sebere boty, šaty, plášť jejich syna i přehoz přes postel. Po napomenutí od svého otce, s nímž se jedné noci setkává u známého na faře, ale všechno vrací. Během svých návštěv vždy vypije spousty alkoholu a bájí o tom, co všechno proti komunistům v následujících týdnech podnikne, na druhý den ráno už je ale všechno jinak. Výmluvně je směšné přepadení MNV v Heralaticích, kterým na sebe jen upozornil Státní bezpečnost a každého, kdo mu pomohl, hloupě ohrozil. Je skutečně s podivem, že tak nespolehlivému člověku místní dál poskytovali pomoc.

Právě kvůli těmto pochybnostem je důležité, že Stehlík přibližuje i dobový kontext na Třebíčsku, znervóznělý vypjatou rétorikou o třídním boji. Ukazuje, že mnozí nespokojenci nebo odpůrci komunistického režimu nejspíš Malému prostě chtěli věřit. Namlouval jim, co chtěli slyšet. Ti mladší a naivní, jako například dvacetiletý mladík Drahoš Němec, se nechali okouzlit dobrodružnými historkami. A další podstatná věc – jakmile už jednou Malému podali pomocnou ruku, držel je v pasti. Udělal z nich své komplice. Kdyby jej chtěli ohlásit, sami by se vystavili ohrožení. Paradoxní tedy je, že komunistický režim mnohé z později obžalovaných soudil za něco, do čeho je svou násilnou podstatou sám vehnal.

To, čím se Stehlíkova kniha liší od předchozích knih a studií, je šíře, s jakou babický příběh vypráví. Rozkrývá hustou síť, kterou kolem sebe Ladislav Malý upletl. Nejde mu jen o osud tohoto labilního podivína, obětí v babické škole nebo popravených farářů. Vypráví spletitý příběh mnoha rodin pomocníků, náhodných svědků a mnoha lidí, kteří u sebe Malého a jeho spolupracovníky nechali přespat nebo jim dali najíst. Právě na jejich tragických osudech se vyjevuje vyšínutost tehdejší doby a komunistického režimu. Jak autor navíc naznačuje, komunisté sice nemuseli akci přímo naplánovat, mohli však proti Malému a jeho mužům zasáhnout už před tragédií v babické škole.

Po přepadení v Heralaticích a několika dalších podobně tragikomických akcích, se totiž StB podařilo zatknout Malého první skupinu. Od jejích členů se dozvěděla jména některých spolupracovníků ještě před babickými vraždami, zasáhla proti nim ale až po 48 hodinách. Byla to jen nepozornost, nebo záměr? Přímé organizaci babických vražd podle Michala Stehlíka nic nenasvědčuje, je však možné, že komunisté očekávali, že se Malý pustí do další akce, a plánovali toho využít pro následný zastrahující monstrproces.

O protiprávnosti soudního řízení není pochyb. Michal Stehlík přesvědčivě popisuje, s jak nebyvalou rychlostí a bezohledností tehdy komunistická justice v Československu postupovala. A na případech falešně odsouzených kněží je zřejmé, že v tomto ohledu režim jednal s dopředu stanoveným záměrem zasáhnout církev a tradičně silné katolické vazby na Vysočině.

Petr Zídek ve své recenzi v *Lidových novinách* autorovi vyčítá, že se spokojil s prostou rekonstrukcí případu a nesnažil se jej analyzovat v kontextu dnešní diskuse o třetím odboji. *Nemůžeme považovat zabíjení komunistických funkcionářů za legitimní prostředek boje proti režimu? Anebo z druhé strany, když se hovoří o „odbojové“ činnosti lidí kolem Ladislava Malého, je tento pojem oprávněný, když šlo o záškodnictví, terorizování a zabíjení?* (Zídek, P.: Babice: Ladislav Malý nebyl agentem StB, *Lidové noviny*, 18. 6. 2016). Ano, bylo by zajímavé dozvědět se od Michala Stehlíka, jak se svou erudicí na činy Ladislava Malého a další členy jeho skupiny nahlíží. Obzvláště proto, že jedním ze svědků a odsouzených v babickém případě byl i jeho příbuzný Ludvík Stehlík. Pokud to neudělal z obavy, že by mohl být obviněn ze zaujatosti, je takový strach zbytečný. Právě i svědectví jeho příbuzného podporovalo spekulace o tom, že Ladislav Malý byl agentem StB, a Michal Stehlík je pečlivě vyvrací.

Recenzovaná kniha je cenná v tom, jak pečlivě rekonstruuje všechny

události a následný proces, leží před čtenáři jako vyřčená otázka. Ten se tak může pokusit odpovědět sám, podkladů má v této knize více než dost. Pokud ale doufá, že se mu dostane černobílého rozdělení na padouchy a hrdiny, bude nejspíš zklamán.

Ondřej Nezbeda

■ **Paweł LISICKI**
Islám a sebeustrukce Západu
CDK, Brno 2016, 216 s.

Brněnské Centrum pro studium demokracie a kultury při vydání publikace *Islám a sebeustrukce Západu* polského novináře a komentátora aktuálního dění na celoevropské politické scéně Pawła Lisického prokázalo dost odvahy. Nelze samozřejmě tvrdit, že by tímto počinem vybočilo ze své dosavadní publikační koncepce, naopak se jí důsledně drží. Avšak předložit v době bouřlivé veřejné diskuse k problémům nebezpečného oslabení evropské soudržnosti (brexit), přistěhovalecké krize, obecného vzednutí politického radikalismu a citelného zesílení hrozby teroristických útoků českému čtenáři tak pravověrně konzervativní úvahy, to je opravdu adrenalinový výkon.

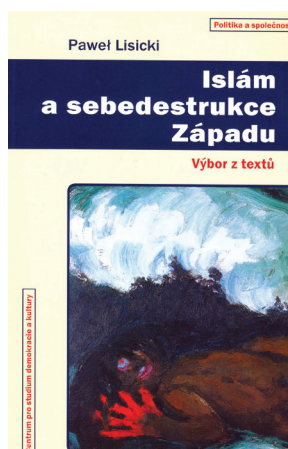
Nejde jen o Lisického konzervativismus. Ještě větší šok sekularizovanému českému vzdělanci může způsobit autorův křesťanský, konkrétně katolický světónázor a „typicky polský“ pohled na palčivě aktuální téma, které zpracovává. Vydavatelé si jistě uvědomovali, jak silnou intelektuální provokaci výše uvedenému typu čtenáře připravili. Možná právě proto nevybrali jako autora předmluvy neboli průvodce dílem pro českého čtenáře nikoho z konzervativních domácích publicistů, politologů či historiků, ale dali přednost Lisického krajanovi a kolegovi novináři Maciejowi Szymanowskiemu.

Szymanowski splňuje všechny předpoklady k tomu, aby se delikátního úkolu zhostil s úspěchem, neboť je důvěrným znalcem českého prostředí. Připomeňme jeho působení v redakci *Respektu* v letech 1992–1999

a skutečnost, že do roku 2010 byl ředitelem Polského institutu v Praze.

Uvedme několik zásadních údajů k osobě autora. Paweł Lisicki se narodil v roce 1966, pochází z Varšavy a vedle žurnalistiky se zabývá překladatelskou činností. V letech 1991–1993 pracoval jako novinář v deníku *Życie Warszawy*. Od roku 1993 působil ve vlivném deníku *Rzeczpospolita*, kde byl v letech 2006–2011 šéfredaktorem. Poté, co byl britský většinový vlastník tohoto široce čteného polského periodika, společnost Mecom, prakticky donucen svůj podíl prodat v zájmu větší podpory politiky vlády Donalda Tuska polskému byznysmenovi Grzegorzi Hajdarowi, byl Lisicki z postu šéfredaktora odvolán. Prozatím došlo ke kompromisu, Lisicki mohl nastoupit do stejné funkce v novém týdeníku téhož vydavatele *Uważam Rze*. Po dvou letech musel pro rozdílné názory na koncepci časopisu a rozpory s vydavatelem odejít i z vedení tohoto týdeníku. Od roku 2013 vede časopis *Do Rzeczy*.

Nyní už přejděme k samotnému textu, jímž se autor poprvé představil českým čtenářům prostřednictvím samostatné publikace. Jde o soubor několika esejí či úvah. Na toho, kdo je alespoň průměrně vyzbrojen znalostí polské historie, literatury a katolického milieu, však jednotlivé texty působí jako vnitřní logikou provázané kapitoly. Eseje mají hlubší filozofický, místy i z teologie vycházející základ, který postupně přesahuje do historie, politiky a – neváhejme říci – též k tvorbě praktických „strategií“ předkládaných myšlení věřícího nebo sympatizujícího současníka. Jde o strategie, jež pomáhají porozumět současným hrozbám pro euroatlantický svět a vyrovnat se s nimi. Ovšem hrozbám takovým, jak je chápe člověk, který souhlasí s názorem, že křesťanství spolu s judaismem a odkazem antiky je pilířem evropské tradice. Takový člověk je též srozuměn s názorem, že právě unikátní křesťanský důraz na svobodné rozhodnutí pro respektování autority Boha Tvůrce „všehomíra“ anebo proti ní umožnil renesanci, z ní

pramenící osvícenství a další rozvoj samotné sekularizace a tolerance.

Kdo s výše uvedeným nesouhlasí a nechce ani přemýšlet o uvedených tématech, nechtě předmětnou publikaci ihned po otevření raději opět zavře. Osměluji se poradit totéž čtenářům, kteří by se možná pokusili zhodnotit význam a přispění arabské, resp. maurské kultury k jedinečnosti pozdně středověkého až renesančního Španělska a Portugalska. Rovněž by přihlédlí k „hvězdným hodinám“ obou těchto zemí při zámořských objevitelských cestách a osvojování si „pohanských světů“ za Atlantikem. Samozřejmě počítám s námitkou, že Španělům a Portugalcům velmi zdatně sekundovaly národy arabskou kulturou, myšlením a věroučnou dynamikou nezasažené: Holanďané, Francouzi a Britové. Zároveň nechci opomenout stinné stránky tohoto objevitelského úsilí pro domorodé národy „objevovaných“ území. Zmiňování čtenáři by totiž dospěli ke „kacířskému“ názoru, že Evropa nebo alespoň jisté části Středomoří mají navíc též starobylý islámský „kořínek“. To autora esejí zřejmě nezajímá.

Právě výše jmenovaná úvaha nás činí poněkud ostražitými vůči radě autorových východisek i závěrů. Ještě více se s autorem začneme rozcházet, pokud se zamyslíme, nakolik se kulturní, politický a obchodní svět Středomoří po staletí odlišoval od zbytku Evropy, nakolik byl nebo ne-

byl rozšířením islámu, souvisejícím s dlouholetou tureckou přítomností na Balkáně, ovlivněn vývoj této oblasti. Je možné položit si též otázku, zda vždy v turbulentní a dramatické minulosti stýkání se a potýkání se křesťanského světa se světem islámu, Occidentu s Orientem, přinášely výsledky ryze negativní. Dále, pro koho byly spíše negativní či naopak v některých ohledech i pozitivní – pro všechny specifické skupiny obyvatelstva stejně, či rozdílnou měrou?

Proměnlivá tolerance osmanského státu vůči jinověrcům platícím daně, avšak nacházející se v kontrastu s evropskými poměry v 17. století – charakteristickými interkonfesní nesnášenlivostí nebo jejím politickým zneužitím k ospravedlnění zabíjení v tzv. náboženských „válkách“ – mě přivádí k dalším výhradám. Ovšem nezapomínám, že náboženská snášenlivost v říši, která byla řízena centralizovaně z Bosporu, nevyklučovala veřejné pohrdání, občasné šikánování či omezování symbolů „neislámských kultů“. Připomeňme např. stanovení velikosti či spíše miniaturnosti křesťanských kostelů, příkazy o výšce věží nebo úplné zákazy stavby věží, jež měly za cíl „neviditelnost“ cizorodých náboženských komunit. Přesto můžeme předpokládat v kontextu nynějšího dramatického vývoje v Turecku, že se nám po těchto historických inspiračních zdrojích státu vybudovaného „Otcem všech Turků“ ještě bude stýskat.

Tento exkurz byl nezbytný pro zdůraznění hlavních slabiny autorových východisek, řady jednostranností při „malování jeho obrazů“ převážně černou a bílou, nebo bílou a červenou (polské národní barvy). Nedopouští se toho ve všech textech stejnou měrou. Zejména nad částí *Poklad tradice* by se v českém prostředí, tak náchylném spěšně „pokrokařit“, osvojit si každou líbivou novou ideu a tradice odhazovat, slušelo zamyslet.

Konfrontace myšlenkového obzoru a na věroučných základech postaveného světonázoru skutečného, nikoli sekularizací nakaženého křesťana se světem muslima v esejí *Ježíš a Moha-*

med – poslední okamžiky je vyvrcholením Lisického publikace. Směřuje v ní k jádru věci: sekularizovaní Evropané pozapomněli na skutečný „poklad víry“. Už si ani neuvědomují, čím si křesťanství na počátku své existence získávalo nejen římské otroky a chudinu, ale i vdovy a matrony z bohatých patricijských římských rodů. Necení si „pravých perel“, které jsou jádrem jeho specifického přínosu dnešních, za samozřejmé pokládaných zásad nediskriminace a rovnosti. Což jsou zásady, ke kterým se tak vehementně hlásí liberálové: *Právě role žen v počátcích křesťanství působí ostatně jako to, co obě náboženství spojuje. [...] Ježíšův přístup k ženám – s ohledem na zvyky, které v jeho dobách převládaly – lze směřně označit za revoluční. Pustil je do okruhu učedníků, dovolil jim, aby usedly u jeho nohou, naslouchaly jeho učení. [...] Jak se domnívali (farizeové a učitelé Zákona – pozn. aut.), ženy z podstaty samy nemohou vyučovat Tóru a vykládat Slovo. Ježíš ženy nejen neznevažoval, ale dával je za vzor – jak to zaznamenal svatý Lukáš ve vzrušujícím příběhu o Martě a Marii. (s. 177 a 178)*

V závěrečné eseji *Mezi antisemitismem a antijudaismem* však z autorovy argumentace vykukuje „čertovo kopýtko“ mírně zamaskovaného antijudaismu. Zejména v první části uvedeného textu se Lisicki pohybuje při kritice úsilí některých soudobých teologů „vyvinit Židy z odsouzení a smrti Ježíše Nazaretského“ na dosti tenkém ledě. Občas dokonce o píď překračuje tolerovatelnou mez. Avšak částečně to napravuje a vysvětluje v podkapitole *Pátrání po předsudcích*.

Kde tedy ve všech zmiňovaných esejích nalezne poučení historik? Věřící historik, nejlépe katolík, pravděpodobně bude přijímat značnou část textů jako intelektuální pochoutku, i když místy silně opepřenou. Pro ateistu bez předsudků se nabízejí k zamyšlení zejména oba texty druhé části *Temné dědictví osvícenství a Pelagiánský charakter současnosti*. Význam osvícenství a jeho přínos „dějinnému pokroku“ určitá skupina historiků doslova opěvovala.

Nenalezneme však v důrazu na roli osvíceného státu (panovníka) a soustředování mnohých kompetencí ve „státních rukou“ směřovky ukazující k totalitarismu? Myšlenka zajisté nijak nová, avšak neuškodí si ji v Lisického jadrném podání připomenout. K dědictví osvícenství podle autora patří i současné době vlastní sobectví a zaměření na uspokojování okamžitých potřeb, které se nadřazují zájmům celku. Postmoderní člověk si tvoří a ohýbá zákony a normy chování podle svých okamžitých pohnutek: *Skutečný problém osvícenského myšlení spočíval totiž v tom, že když je už člověk dospělý a sám má s ohledem na onu dospělost a důstojnost volit, proč by ta volba musela být rozumná? A když už jednou došlo k destrukci onoho absolutního vládce, krále králů a jediného Boha, je snad ještě nutné dodržovat jeho příkazy a nechat si nasadit jeho rozumu? [...] Proč má „já“ omezit své požadavky a podřídít se chtění většiny? [...] kdyby všichni lidé uznali, že by cosi neměli udělat vzhledem ke škodě, kterou jim tento čin způsobí, tak co z toho budou mít? Cožpak „já“ není suverén? (s. 99)*

Podobné úvahy mohou přimět k zamyšlení i čtenáře náboženským myšlením naprosto nedotčeného. Zde se totiž dostáváme k otázce, čím že se to vlastně Západ pokouší dospět k sebestrukci. Odpovědi nabízí autor více. Začíná běžnými „mantrami“ konzervativců typu špatně zaměřené tolerance, zneužívání „politické hyperkorektnosti“, sekularizace a vytěsňování jakýchkoli tradic spojujících národy Evropy s jejich položenými kořeny. Končí palčivými problémy ztráty smyslu a řádu života a zatemnění identity postmoderního člověka. Vyspělé západní demokracie zužují svou základnu, rozšiřují hranice nezadatelných práv všech proti všem nezvladatelným způsobem. Není možné udržovat rozumné meze jejich vymahatelnosti a některou z četných „pozitivně podporovaných menšin“ neutlačovat na úkor ostatních. Nelze to realizovat již jen pro onu spletitost a vzájemné vylučování se skupinových zájmů. Sobecké, na okamžitý

zisk a krátkodechý vzestup orientované elity již nezastupují „demos“, ale pouze samy sebe a své ziskové zájmy. Nestává se před našima očima postupně fikcí základní demokratická premisa, že lid si vládne?

Navíc není třeba být polským konzervativním katolíkem, aby badatel v oblasti společenských a historických věd dospěl k podobným závěrům. V Čechách varuje před obecnou destrukcí respektovaný egyptolog Miroslav Verner. Používá přitom velmi podobné argumenty s východiskem prověřenými tisíciletími rozvoje civilizací starověkého Egypta. Tyto úvahy systematicky rozvíjí jeho žák, vedoucí Českého egyptologického ústavu Karlovy univerzity Miroslav Bárta, propagátor teorie kolapsů a pádů civilizací. Bárta se zabývá takovými tématy jako vyčerpání technického a ekonomického růstu, teorie hybridních válek, tristní stav energetiky, devastace instituce rodiny, zhoršující se vzdělanost, nepotismus v politice i vědních a podnikatelských strukturách, monopol násilí ze strany státu.

Na závěr úvah nad texty Pawła Lisického si dovoluji poněkud parafrázovat výrok znalce vatikánské diplomacie Františka X. Halase. Lisickému porozumím *všichni, jimž je jasné, že nebude-li mít jednotná Evropa vedle politické a ekonomické též duchovní a morální dimenzi, pak nebude.* (František X. Halas: *Fenomén Vatikán*, CDK, Brno 2013, s. 162.)

Markéta Doležalová

■ Pavel ŠMEJKAL, Jiří PADEVĚT *Anthropoid*

Academia, Praha 2016, 200 s.

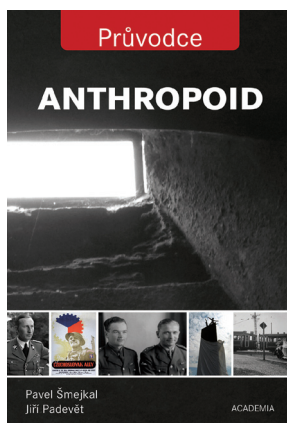
Když vyšel v roce 2013 *Průvodce protektorátní Prahou (Místa, události, lidé)* Jiřího Padevěta, který byl v následujícím roce oceněn v rámci výroční knižní ceny Magnesia litera jednak v kategorii kniha roku a jednak v kategorii literatury faktu, dostala se čtenářům do rukou nepřilíživá používaná forma historikova sdělení. Přestože by jen s obtížemi s tímto bedekrem vzhledem k jeho váze a rozsahu

chodili po Praze, v každém případě je vedl k zamýšlení nad vztahem lidí k jednotlivým místům v Praze a jejich roli ve víru okupačního života. A také nad souvislostmi vzájemného soužití okupovaných Čechů a okupujících nacistů.

Obdobný přístup zvolili autoři také v „průvodci“ operací Anthropoid, tentokrát v subtilnější a takřka kapesní podobě. Obsah rozdělili do pěti kapitol (*Od seskoku do Prahy, Praha do 27. 5. 1942, Akce, útěk a krypta, Rodné domky a Jména popravených*). Už jejich názvy napovídají, co je jejich předmětem. Věcný styl naplněný faktografií neheroizuje hlavní ani vedlejší aktéry a dává prostor k úvahám o smyslu odbojového hnutí a útoku na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Přímou ukázkovou publikace dokládá, že by akci Anthropoid nedokázali provést sami parašutisté bez potřebné pomoci domácího odboje, jeho jednotlivých příslušníků a řady dalších lidí. Autorský výklad je postaven na věcnosti, bez emotivních ozvuků a hodnotících soudů. Na tomto pozadí defilují před čtenáři osudy lidí, kteří svými aktivitami oživovali místa, domy a krajinu. Jakousi drobnou vložku tvoří záznam účasti parašutistů na akci Canonbury, jejímž cílem bylo bombardování plzeňské Škodovky v noci z 25. na 26. dubna 1942 a které nenaplnilo původní cíl, protože ani jedna ze shozených pum nedopadla do továrního areálu.

Za zvláštní pozornost pak stojí grafická úprava publikace. Překypuje původními, dobovými a současnými fotografiemi i archivními dokumenty. Jejich nápadité kombinování s textem dává vyniknout ilustrativní složce průvodce. Aby plnil svou funkci, doplňují autoři jednotlivá zastavení informacemi, zda je tam pomník, pomníček nebo alespoň pamětní deska. Čtenářům by nemělo uniknout, že autoři hojně využívají okupační německé místopisné názvy a tím ještě prohlubují tíživou protektorátní atmosféru.

Putování po místech více či méně spojených s přípravou a provedením útoku na Heydricha a s následnými represivními akcemi uzavírá seznam

více než dvou set padesáti jmen lidí, kteří byli v souvislosti s nimi popraveni. Mnozí z nich zůstávali v záměrném zapomnění. Publikace *Anthropoid* Pavla Šmejkala a Jiřího Padevěta je opět jmenovala a vrátila na místo, které jim za jejich nezištnou odvalu náleží.

Jan Gebhart

■ **Thilo SARRAZIN**
Teror ctnosti. O hranicích názorové svobody v Německu
Academia, Praha 2015, 333 s.

Německý ekonom a politik Thilo Sarrazin si v posledních pěti letech dokázal ve své zemi i daleko za jejími hranicemi získat pozornost, kterou by mu mohl závidět nejen úspěšný autor krásné literatury. Vše začalo v roce 2010, kdy se na pultech německých knihkupectví objevila kniha *Deutschland schafft sich ab*. Pod českým názvem *Německo páchá sebevraždu* titul vydalo v roce 2011 nakladatelství Academia. Od většiny politiků a novinářů si kniha vysloužila tvrdou kritiku, čtenářská obec ji svým zájmem rychle katapultovala do kategorie bestseller. *Teror ctnosti* na Sarrazinovo dílo z roku 2010 bezprostředně navazuje.

Jak sám autor hned v úvodu vysvětluje, podnětem k napsání knihy byly rozporuplné a často velmi emotivní reakce na jeho názory prezentované v publikaci *Německo páchá sebe-*

vraždu. Pokud se s ní čtenář nestihl seznámit dříve, nemusí se ničeho obávat. Sarrazin v úvodu nové knihy celkem obsírně opakuje myšlenky v ní obsažené. Jde o poněkud ponurý výhled do budoucnosti Německa, které v důsledku velmi nízké porodnosti nečekají pouze ekonomické problémy, ale možná i zánik německého národa jako takového. V zesílené imigraci Sarrazin vidí řešení pouze za předpokladu, že by nově příchozí svým vzděláním a kvalifikací převyšovali německý průměr. K tomu má ale většina přistěhovalců z Turecka, Afriky a Blízkého východu, tedy skupiny imigrantů co do počtu dominantní, velmi daleko. Problémy s integrací v německém prostředí pak autor spatřuje takřka výlučně v kulturním zázemí přistěhovalců, které je definováno islámskou vírou. Kniha *Německo páchá sebevraždu* byla podrobena silné kritice ze strany většiny německých médií. V lepším případě byl autor zařazen do kategorie „kontroverzní provokatér“, nechyběla ale ani obvinění z otevřeného rasismu. *Teror ctnosti* je v první řadě Sarrazinovou odpovědí na tuto kritiku.

Nálepku kontroverznosti si dle vlastního mínění Sarrazin vysloužil především za to, že atakuje hranice názorové svobody v současném Německu. Tomuto tématu jsou věnovány první dvě kapitoly. V podstatě jde o myšlenkové jádro celé knihy. Názorová svoboda v Německu má podle Sarrazina značně pokřivené mantinely. Jsou určovány poměrně úzkým okruhem žurnalistů ovládaných médií, kteří v naprosté většině disponují humanitním vzděláním a veskrze levicově liberálními názory. Právě oni fakticky diktují, co je ve veřejné diskusi dovoleno a co je naopak tabu. Porušení jejich pravidel má za následek společenskou dehonestaci, dezinterpretaci původních názorů či rovnou výsměch. Sarrazin je přesvědčen, že právě takový úder ze strany médií dostal kvůli své knize *Německo páchá sebevraždu*. Za základní motiv tohoto jednání považuje fixaci levicových intelektuálů na koncept společenské rovnosti. Z něj pramení

vyhrocené lpění na tzv. politické korektnosti a mnoho dalších jevů, které Thilo Sarrazin považuje za škodlivé pro názorovou svobodu. Neváhá konstatovat, že dnešní Německo ovládá „teror ctnosti“.

Poslední, nejrozsáhlejší kapitola obsahuje čtrnáct podrobně rozebraných příkladů témat, o kterých podle autora kvůli „teroru ctnosti“ neexistuje v Německu svobodná debata. Kromě již zmíněných otázek spojených s přistěhovalectvím se Sarrazin vymezuje i proti současné podobě evropské integrace nebo proti slábnoucímu významu rodiny jako základní stavební jednotky německé společnosti. Nejostřejší kritice autor podrobuje různé formy rovnostářství ve školství a sociální politice, které podle něj nebezpečně podkopávají nejen přirozenou lidskou kreativitu, ale i pro Němce kdysi tolik typické vlastnosti jako píle a disciplinovanost.

Teroru ctnosti se v Německu dostalo krátce po jeho vydání v únoru 2014 celkem předvídatelného přijetí. Vysoká poptávka čtenářů ho okamžitě zařadila mezi bestsellery. Recenzenti renomovaných deníků naopak knihu nijak nešetřili. Reagovat na Sarrazinovy teze věcně a bez emocí je někdy opravdu těžké. Autor sám sebe prezentuje jako zkušeného diskutéra, který každý názor umí podepřít logickými argumenty. Ve své knize si proto často stěžuje, že s ním téměř nikdo nevede odbornou diskusi. Většina těch, kteří ho kritizují, prý jeho knihy vůbec nečte. Sarrazin zpravidla argumentuje na základě statistik a čísel z různých průzkumů. I s ohledem na jeho profesi ekonom je to logické. Nese to ovšem svá úskalí. Na základě statistik může Sarrazin třeba prohlásit, že průměrný německý Turek představuje nekvalifikovanou pracovní sílu. Není ale nic jednoduššího než najít libovolný počet tureckých lékařů či inženýrů úspěšně integrovaných do německé společnosti. Může se pak Sarrazin divit, když ho takový člověk narfne z toho, že šmahem odsuzuje lidi pouze na základě příslušnosti k určitému národu či náboženství? Ono slovo

„průměrně“ je třeba přidat takřka ke každé autorově tezi založené na statistických datech. A na každé „průměrně“ zákonitě existuje tisíc výjimek. Zde Sarrazinovy schopnosti diskutéra narážejí za zjevný limit.

Pokud by čtenář hledal v *Teroru ctnosti* jakékoli zamyšlení nad vznesenými protiargumenty, či snad dokonce náznaky sebereflexe, bude zklamán. Autor svou argumentaci považuje za zcela neprůstřelnou. Pěkným příkladem tohoto přístupu je poslední část knihy, kde se vyjadřuje k různým aktuálním problémům německé společnosti. Jeho komentáře nejsou nadepsány titulkem „můj názor“, ale lakonickým slovem „skutečnost“.

Ještě znepokojivější je Sarrazinův přístup k tématu náboženství. Neslučitelnost islámu s evropským hodnotovým systémem považuje za axiom. Možná je pravdivý, možná ne. Čtenář bohužel nedostane šanci to sám posoudit. Možnost debaty za účasti odborníků např. z řad religionistů autor vůbec nezmiňuje. Nejspíš to bude tím, že na skutečnou religiozitu německých muslimů nelze snadno vypracovat přehlednou statistiku.

Pokud je možné s autorem v něčem souhlasit, tak je to výtky vůči lidem, kteří si *Teror ctnosti* nepřechtou, a přesto bez váhání označí Sarrazina za demagoga a extremistu. Jeho názory by se snad daly charakterizovat jako směs sociálního konzervatismu a ekonomického liberalismu, což

jsou bezpochyby legitimní politické postoje. Pouze jaksi nekorespondují s tím, že Sarrazin je již přes čtyřicet let členem německé sociální demokracie (SPD). Pro českého čtenáře pravděpodobně nebude mít kniha onen kontroverzní nádech, jaký má v Německu. Přesto by si ji měl přečíst. Možná pak dojde k závěru, že v otázkách názorové svobody na tom u nás vlastně nejsme tak špatně.

Tomáš Malínek

■ Petr ROUBAL
Československé spartakiády
Academia, Praha 2016, 408 s.

Nejen samotných šest československých spartakiád v letech 1955–1985 tvoří hlavní téma knihy historika a sociálního antropologa Petra Roubala, kterou v ediční řadě Šťastné zítřky vydalo nakladatelství Academia. Jde nepochybně o práci potřebnou a záslužnou. Představuje totiž problematiku ve společenském rozpětí a historickém kontextu.

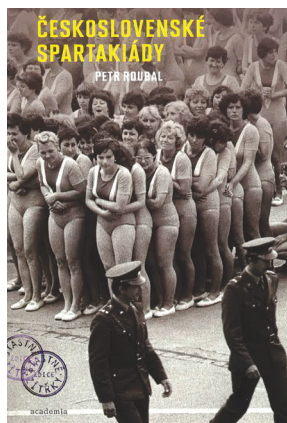
Všimá si nejen spartakiádních akcí uskutečněných v letech 1955, 1960, 1965, 1975, 1980 a 1985, ale komentuje i důvody, proč se nekonalý (ačkoliv přípravné práce probíhaly) spartakiády v letech 1970 a 1990. Roubal objekt svého zájmu charakterizoval jako jakýsi specifický, ale přesně definovaný a cílený rituál komunistického režimu. Jeho prostřednictvím nepochybně docházelo ke kontrole masové tělovýchovy, k jejímu ovlivnění a požadovanému vyznění. Používaná symbolika se často měnila, respektive odrážela aktuální záležitosti. Šlo tak například o důraz na význam spojenectví se Sovětským svazem a dalšími socialistickými zeměmi, připravenost bránit výsledky únorového převratu, připomenutí významných dějinných předělů (hlavně výročí osvobození Československa a konce druhé světové války) nebo podporu konání olympijských her v Moskvě v roce 1980. Na vše z čestné lóže strahovského stadionu shlíželo nejvyšší vedení komunistické strany a státu, Antonínem Zápotockým

počínaje přes Antonína Novotného a Gustávem Husákem konče.

Za správné považuji, že Petr Roubal kvalifikovaně přiblížil tradici masových cvičení. Podtrhl propojení s probuzením českého národního společenství v průběhu 19. století. Mám na mysli vznik Sokola jako základny budoucích tělovýchovných vystoupení. Důležitý je přitom rovněž středoevropský kontext, zejména německé turnfesty. Připomíná také roli, jakou sokolové hráli při vzniku Československé republiky. Pozornost věnuje jednotlivým sletům a stručně je komentuje, zejména pak dva z nich – v roce 1938, kdy se účastníci jasně přihlásili k obraně čs. demokracie a státnosti, a v roce 1948, kdy se odehrál jeden z prvních poúnorových vzdorů vůči nově nastolenému komunistickému režimu.

Následuje analýza a zasvěcený komentář k jednotlivým spartakiádám. Ačkoli se režim snažil vytvořit dojem, že se zde v masovém měřítku prezentuje něco nového (přirozeně oproti dřívějšímu pronikavě lepšího), reminiscencím sokolských sletů nebylo možné zabránit. Byly tu minimálně tři roviny, které obě události propojovaly: první – místo konání (stadion na Strahově), druhá – řada cvičenců navazovala na dřívější tradice, třetí – autoři jednotlivých skladeb (spojitost se Sokolem zjevná).

Vyskytovaly se ovšem také problémy. Roubal opakovaně zmiňuje těžkosti s naplňováním jednotlivých skladeb cvičenci, zejména muži, termínové skluzy v přípravě apod. Jistě bylo možné věc řešit direktivně, například zapojením školní mládeže nebo jasně danými dispozicemi při nácviu armádního vystoupení. V bílých trenýrkách cvičící branci se stávali vrcholy spartakiád. Ačkoliv, jak autor upozornil, obměna cviků v průběhu let byla právě v této skladbě minimální. Jako dítěti normalizace mi v paměti zůstalo několik momentů: zablácení vojáci, „poupata“ (starší žákyně 1985) a oblíbená cvičení rodičů s dětmi. Vzpomínám si i na skladbu žen za doprovodu Slovanských tanců Antonína Dvořáka.

Jak jsem již výše uvedl, Roubal věnoval pozornost i zrušeným spartakiádám. Důvody, které k takovému rozhodnutí vedly, odrážejí samozřejmě dynamiku a složitost tehdejší doby. Právě obavy z reakce spartakiádních ochozů vedly ke zrušení finále v roce 1970. Události let 1968–1969 silně poznamenaly celou společnost. Antisocialistická a antisovětská veřejná a těžko předem korigovatelná vystoupení v takto masivním měřítku nechtěli tehdejší funkcionáři komunistické strany riskovat.

U zrušení spartakiády v roce 1990 hrála zřejmě svou roli právě propojenost s komunistickou ideologií a tělovýchovou. I když se spartakiáda, jak autor uvádí, v obvyklých pětiletých cyklech již připravovala, celospolečenský kvas konce roku 1989 a prvních měsíců 1990 vedl k odmítnutí tohoto symbolu bývalého režimu. Společnost se vracela k tradici sokolských sletů, byť v jiných kulisách a perspektivách.

Roubal se zamýšlí i nad řadou skutečností, které spartakiáda přinesla v širším spektru. Jednalo se například o zlepšování dopravní infrastruktury, řešení ubytovacích kapacit pro mimopražské účastníky nebo o zlepšení zásobování v průběhu celostátní akce. Spartakiáda se prostě měla stát výkladní skříní režimu dovnitř i navenek. Takový byl záměr organizátorů, kteří pro úspěch hodlali podstoupit leccos, včetně štědrých finančních dotací. Jak se vše potom

dařilo naplnit, je už věc jiná. Svou roli při mediální propagandě nepochybně hrály televizní přímé přenosy, které například zdůrazňovaly výjimečnost události a účast hostů ze zahraničí, včetně předsedy Mezinárodního olympijského výboru.

Jistě se v tehdejší československé společnosti vyskytla celá škála názorů na spartakiády. Nepochybně existovaly projevy odporu a byly pochopitelně také postoje pozitivní. Část veřejnosti (dnes obecně označována jako mlčící většina) se v postojích neprofilovala, snad jí to bylo jedno či vše vnímala hlavně jako tělovýchovnou akci.

Rozsáhlá studie Petra Roubala je psána poutavě, čtivě. Autor se tématu systematicky věnoval několik let a shromáždil řadu unikátních materiálů. Jeho výklad považuji za zasvěcený, podložený a argumentačně velmi promyšlený.

Mám pouze dvě připomínky. Trochu nechápu, proč považoval za nutné uvést v úvodu, že v rozporu s českým právním řádem nevnímá komunistický režim jako totalitní. Odkazuje přitom hlavně na respektování názoru některých historických aktérů. Nepostřehl jsem v textu ani jeden moment, který by musel v tomto smyslu korigovat. Toto sdělení proto spíše považuji za osobní vklad a celkem nadbytečné. Nesdílím také jeho názor, že Státní bezpečnost odpor vůči režimu zveličovala nebo ho snad přímo ve svých hlášeních generovala. Mělo to tak údajně být proto, aby před KSČ zdůvodnila oprávněnost své existence. Možná, že to platí ve sledovaném segmentu spartakiádního hnutí, ale rozhodně ne o společenské realitě v popisovaném období. Také zachované spisy StB tento autorův závěr jednoznačně vyvracejí.

Celkově hodnotím tuto „spartakiádní“ studii pozitivně. Spektrum nabízených perspektiv je přitom mnohovrstevnaté. Petr Roubal nabízí zajímavou a poutavě napsanou sondu o (nejen) masově sportovním životě společnosti během 41 let komunistického režimu.

Jan Kalous